

ICOMOS Eesti seisukohad ja ettepanek Kultuuriministri määruse „Muuseumi-, muinsuskaitse- ja raamatukogupoliitika kujundamise ning rakendamise strateegiliste partnerite toetamise tingimused ja kord“ eelnõu tagasi võtta

Kultuuriministeerium esitas meile 2.07.2024 arvamuse avaldamiseks kultuuriministri määruse „Muuseumi-, muinsuskaitse- ja raamatukogupoliitika kujundamise ning rakendamise strateegiliste partnerite toetamise tingimused ja kord“ eelnõu. MTÜ ICOMOS Eesti liikmed on 08.05.2024 toimunud üldkoosolekul arutanud 12.04.2024 toimunud kultuuripärandi valdkonna arenduspäeval tutvustatud ning 14.04.2024 meile saadetud määruse eelnõu põhimõtteid ning kujundanud kollektiivselt oma seisukoha 9.05 kirjas. Nende ettepanekutega pole eelnõu koostamisel arvestatud. ICOMOS Eesti kordab oma seisukohti ja küsimusi ning palub eelnõu sellisel kujul tagasi võtta, kuna see on vastuolus kaasava demokraatia ning võrdse kohtlemise põhimõtetega.

ICOMOS Eesti on rahvusvahelise pärandiekspertide organisatsiooni ICOMOS rahvuskomitee. ICOMOS on rahvusvaheline vabaühing, mille eesmärgiks on edendada pärandikaitset ning anda sõltumatut ekspertnõu pärandikaitse küsimuses üle maailma. ICOMOS Eesti eesmärgiks on ICOMOSe emaorganisatsiooni põhikirjast lähtuvalt edendada kultuuripärandit nii Eestis kui välismaal, osaledes oma liikmete kaudu muinsuskaitse ning mälestiste käsitlemise teoreetilises ja praktilises töös ning edendades koostööd teiste kultuuripärandit käsitlevate ühendustega meil ja mujal.

Lähtudes meie organisatsiooni põhikirjajärgsest missioonist ja valdkonna eripärast, esitame järgnevad vastused ja tähelepanekud ning sedastame, et eelnõu praegusel kujul ei aita meie hinnangul kaasa strateegiliste partnerite võimekuse kasvule ning ei ole kindlasti samm õiges suunas.

ICOMOS Eesti arvamus ja ettepanekud:

1. *Strateegilise partnerluse poliitika üldprintsipiidest.*

Strateegiliste partnerite jagamine poliitika kujundajateks ja poliitika elluviijateks on vastuolus demokraatia põhimõtetega, suukorvistab mittetulundusühinguid ning lõhestab

kodanikuühiskonda. Erialaorganisatsioonid ja kodanikuühendused on ministeeriumi koostööpartnerid, mitte poliitika elluvijad. Kõik vabaühendused tegutsevad vastavalt oma põhikirjalistele eesmärkidele nii poliitika kujundamisel kui elluviimisel, neid aspekte pole reaalses elus enamasti võimalik lahutada.

Selles valguses on arusaamatu koostööpartnerite ringi kitsendamine tervikuna ning üheainsa strateegilise poliitikakujundaja partneri rahastamine, mis on otseses vastuolus võrdse kohtlemise printsiibiga. ICOMOS Eesti üldkoosolekul osalenud täheldasid murega, et kavandi kohaselt saaks tegevustoetust ehk poliitikakujundaja toetust vaid üks valdkonnas tegutsev organisatsioon, võttes sellega justkui katusorganisatsiooni rolli. Leiame, et strateegilise partnerluse raames üks sõltumatu organisatsioon või ühendus ei saa ega peagi esindama teisi. See vähendab kunstlikult partnerite ringi ja pisendab teiste sama valdkonna organisatsioonide rolli. Strateegilise partnerluse kitsendamine ühe poliitikakujundamise partneriga on vastuolus demokraatia üldpõhimõtetega ja seeläbi suukorvistab ühiskonda.

Samuti on meile arusaamatu eritüübiliste organisatsioonide käsitlemine sama hindamismaatriksi alusel. Laiapõhjalised huviühendused ei ole võrreldavad erialaekspertide ühendustega ega sisuliselt loomeliidu tüüpi organisatsioonidega. Partnerite jagamine poliitika kujundajateks ja elluvijateks ei arvesta, et rahvusvahelistel ekspertorganisatsioonidel on lisaks siseriiklikele kohustused rahvusvahelise poliitika kujundamisel. Lähtuvalt oma põhikirjast ei tööta ICOMOS Eesti ainult Kultuur 2030 eesmärkide elluviimisega, vaid pakub Kultuuriministriumile tuge ka Eesti Vabariigi poolt allkirjastatud rahvusvaheliste konventsioonide täitmisel ja oma valdkonnas saavutatud eesmärkide kommunikeerimisel rahvusvahelisel tasandil. Taoliste organisatsioonide sisulise tegevuse dikteerimine on vastuolus Eesti poolt ratifitseeritud Faro konventsiooni ja Euroopa kaasava demokraatia põhimõtetega (vt nt <https://www.osce.org/files/f/documents/8/b/18045.pdf>)

2 Hindamismetoodikast

Eelnõu põhimõtetes kirjeldatud metoodikat ei saa pidada piisavaks ega õiglaseks, kuivõrd hindamisel puudub kategooria, mis väärtustaks ekspertiisi ning liikmete arv võrdsustatakse organisatsiooni tähtsusega. Sõltumatud ekspertorganisatsioonid nagu ICOMOS Eesti ei saa kunagi olla paljuliikmelised, kuivõrd liikmeks saamisel on määravaks kandidaatide ekspertpädevus. Praegune hindamisjuhend seab rohkeliikmelised kodanike ja huvigruppide organisatsioonid eelisseisundisse ekspertorganisatsioonide ees, mis pärsib oluliselt teaduspõhise eksperthinnangu levikut valdkonna arendamisel. Diskussioonis peaks kaasa rääkima pärandiorganisatsioonid ja ekspertorganisatsioonid laiemalt. Hindamismetoodikas pole kajastatud ekspertpädevus, mh pole välja toodud, millist tüüpi artiklite avaldamist meedias arvesse võetakse - artiklite kvantiteet ei peaks olema ainus kriteerium.

Täheldame, et hindamisjuhend ei määratle, milliste publikatsioonide avaldamist hindamisel arvestatakse ning milline on nende kvaliteet. Artiklite kvantiteet ei saa kunagi olla organisatsiooni relevantsuse määramisel otsustavaks. Lisaks avalikes meediakanalites avaldatule

pakuvad ICOMOS Eesti taolised organisatsioonid tihti ekspertsisendit paljudesse otsustusprotsessidesse nii Eestis, Euroopas kui ülemaailmselt, ent seda tegevust praegune hindamisjuhend ei väärtusta. Kuidas kujutatakse ette avaldatud artiklite kvantifitseerimist juhul, kui liikmetel on mitu organisatsioonilist kuuluvust ning neid kõiki publikatsioonide juures välja ei tooda?

Hindamiskriteeriumina on toodud taotleja nimel avaldatud artiklite arv, ent organisatsiooni kuuluvad eksperdid esinevad meedias nii sõltumatute uurijatena kui ka nende asutuste esindajatena, mille juures nad töötavad. Kui inimesel on mitu organisatsioonilist kuuluvust, siis ei ole tavaks kõiki kuuluvusi välja tuua autori nime juures. Seda ei peaks puudusena käsitlema, kuna organisatsiooni meediakajastusest olulisem on organisatsiooni liikmete pädevused ja nende sõnavõtte sisukus.

Arusaamatu on ka artiklite piiramine ajakirjandusega ja sotsiaalmeedia välistamine. Ometi on just sotsiaalmeedia üha mõjukam kanal inimeste arvamuste kujundamisel.

Lisaks Eestisisese poliitika kujundamisele on oluline koostöös Eesti osapooltega kujundada rahvusvahelist pärandipoliitikat. Selles osas on ICOMOS Eesti edumeelne - ta on 11000 liikmega maailmaorganisatsiooni juhatuses ning esindab Eestit mitmetes rahvusvahelistes panelides ja töögruppides.

3. Üldpõhimõtete edasise arutelu vajadus

ICOMOS Eesti leiab, et eelnõu põhimõtetes leidub praegusel kujul tõsisid puudujääke ning arutelusse selle poliitika kujundamise üle peaks kaasama pärandiorganisatsioonid ja ekspertorganisatsioonid laiemalt.

Leiame, et kultuuriministeeriumi koostöö muinsuskaitse- ja kultuuripärandiorganisatsioonidega peaks põhinema kaasamise ja demokraatia printsiipidel ning toetused peaksid jaotuma õiglaselt ning võrdse kohtlemise põhimõttel. Rahastuse taotlemise võimalused peavad olema võimalikult avatud ning võrdsed vabaühendustele ja ekspertorganisatsioonidele, arvestades seejuures organisatsiooni tegevuse eripäraga. Ühingutelt, millel on põhikirjajärgne kohustus anda poliitiliselt sõltumatut ekspertnõu, ei saa eeldada, et nad kujundaksid või rakendaksid ministeeriumi poolt ette nähtud poliitikat. Eelnõu peab tagama koostööpartnerite mitmekesisuse ja sõltumatuse.

Ülaltoodust lähtudes palume lisaks täpsustada järgmisi küsimusi:

- Kas eelnõu printsiibid puudutavad ainult rahajaotamist või kaasamist ja koostööd laiemalt? Kas ministeerium kavandab edaspidi kaasata aruteludesse vaid poliitika kujundajate ja elluviijatena kvalifitseerunud või kõiki valdkonna organisatsioone? **Kas tõesti kavatsete poliitika kujundamisel kaasata strateegiliselt ainult ühte organisatsiooni?**
- Palume täpsustada ootusi poliitikakujundajale. Eeldatakse, et toetuse saajad võtavad kohustuse täita KuM-i püstitatud ootusi/ülesandeid. **Kas need ootused ja ülesanded on**

sõnastatud toetusvoorude välja kuulutamisel või esitatakse neid jooksvalt ning on toetuse saajale lepinguliselt siduvad?

- Kuna ekspertorganisatsiooni eesmärgiks on olla valdkonnas ka nn valvekoera rollis olla ning pakkuda konstruktiivset kriitikat, siis küsime, kas toetuse saaja tegevus peab piirduma KuMi ülesannete täitmisega? Kas aktsepteeritakse ka konstruktiivset kriitikat KuMi ja selle haldusala tegevuste ja otsuste suhtes?

ICOMOS Eesti üldkoosolekul osalenud märkisid murega, et huvirühmade eelnõu koostamise ajakava ei võimalda sisulist arutelu. Teie poolt välja toodud ajakavas toimus huvirühmade ära kuulamine (kuni 30.06) samaaegselt eelnõu koostamisega (samuti kuni 30.06) ning valminud eelnõu esitati arvamuse avaldamiseks suvepuhkuste perioodil 2.07.2024 tähtajaga 19.08.2024. Märgime veelkord, et eelnõu on vastuolus demokraatia põhimõtetega. Vabaühenduste loomuses on mitmekesisus. Ühe vabaühenduse eelistamine ja rahastamine strateegilise partnerina poliitika kujundamisel naeruväärustab vabaühenduste sõltumatust ja mitmekesisust, vaba ühiskonna mõtet. Kuna tegemist on väga põhimõttelise muudatusega vabaühenduste ja riigi koostöös, siis väärib teema avalikku arutelu, kuhu tuleks kaasata võimalikult lai hulk organisatsioone, sealhulgas neid, mis hetkel toetusi ei saa.

Loodame, et saame koostöös parima lahenduse. ICOMOS Eesti osaleb aktiivselt nii poliitika kujundamises kui täideviimises nii Eestis, Euroopas kui ka maailmas, ja esindab Eesti ja Euroopa kultuuripärandi poliitikat maailmas. Seni on Eesti pärandipoliitika olnud edulugu maailmas. Loodame, et see nii jätkub.

Lugupidamisega,

/allkirjastatud digitaalselt/

Ave Paulus
ICOMOS Eesti juhatuse esinaine